

POLITOMÁGIA

A politika racionális a mágia irracionális. A politomágia a politika irracionálisága. A felvilágosodás hagyományában a politika a racionális döntéshozás és - érvényesítés területe. A racionalitás pedig érveket jelent, az érvek nyílt vitáját, valamint megegyezésekre alapozott cselekvést. A felvilágosodás az erkölcsöt is hasonlóan építette fel, s ennek örökén olvassuk többek között Habermast, aki a diszkurzív – tehát a nyilvánosság előtt zajló érvelés révén folyamatosan alakuló – cselekvéseméletet alkotott. Ennek egyik feltétele éppen a racionálisan érvényesnek tartott etika. A cselekvés mindig erkölcs és politika együtt. Amíg a cselekvést meghatározó elvek racionális diskurzusban alakulnak, addig a nyilvános cselekvés, a politika is megmarad a racionalitás keretei között.

Ezzel diametrálisan szemben áll a mágia logikája, amely a világot átszövő erők kezelésének tudását és technikáit jelenti. Függetlenül attól, hogy fehér (az emberi előrehaladást szolgáló) vagy fekete (destruktív) mágiáról van szó, a logika ugyanaz: amit a mágiában használt tárgyon, az idolon elvégezzük, az a mágikus erőátvitel törvényei szerint megtörténik a megcélzott személlyel is. A mágia az erőteljes (dinamikus) akarásba és ennek a fizikai univerzumra való közvetlen hatásába vetett hit. Vagy ahogyan Sigmund Freud fogalmazza: a gondolat mindenhatósága. A mágia nem rendelkezik saját etikával, mert filozófiájának alapja nem a minőség, hanem a hatékonyság. A mágia elsődleges és csaknem kizárólagos célja a hatás kiváltása, a változás előidézése, a befolyásolni törekvő hatalom érvényesítése.

Bronislaw Malinowski szerint a mágia nem más, mint irracionális érzelmi válasz arra, amit nem ismerünk és nem irányíthatunk. A mágia akkor érvényesülhet, ha a technikai ismeretek elégtelenek a fennálló nehézségek kezelésére. Sir Edward Evan Evans-Pritchard pedig megállapítja, hogy a mágia alkalmas szerepet játszhat a társadalmi feszültségek kezelésében és a személyes tragédiák elfogadásában. A problémák okát ugyanis az adott közösségen kívülre helyezi, s

ennek segítségével a társadalmi törésvonalat a mágikus vagy varázserő és a közösség között húzza meg, s nem a közösségen belül. Peter Winch álláspontja az, hogy minden társadalom maga alkotja meg, hogy mit tekint valóságnak és értelmeseznek – más szóval hol húzza meg a határt a tudható és tudhatatlan, racionális és irracionális között.

Messzire vezetne annak vizsgálata, milyen lépésekben erodálódik a 60-70-es évektől kezdve egyre inkább a felvilágosodás hagyománya, s hogyan adja meg magát esztétikai és performatív demonstrációknak, amely folyamatot a modernből a posztmodernbe való átandalgásként is felfoghatjuk. Az érvelés becsületét háttérbe szorítják a narratívák, az adatokat az értelmezések. Ami azonban éppen inkább közelre vezet, az annak jelzése, hogy milyen mágikus elemek vannak jelen a modern politikai életben. Néhány példa révén ráláthatunk, hogy az, ami a felvilágosodás hagyománya szerint egymásnak ellentmond, az mai világunkban szorosán összetartozik.

Abraham Lincoln, az USA tizenhatodik elnöke a spiritualizmus elkötelezettje volt. A Fehér Házban rendszeresen fogadott jósokat, látnokokat, szellemidézőket. Életrajzírói szerint a legfontosabb döntései előtt soha nem mulasztotta el kikérni a szellemvilág véleményét. Sőt leveleiben maga is elmondta, mennyire vonzotta mindig is a misztika és milyen mélyen meg van győződve arról, hogy saját akaratán túl külső spirituális erők irányítják. Számos utódja vélte úgy, hogy Lincoln a Fehér Házban még mindig jelen van és üzeneteket küld. Hamvait többször újratemették, de minden sírját számosan keresik fel spirituális energiák reményében.

2006 január végén több mint 100 éves korában hunyt el Jitzchak Kadouri kabbalista rabbi, aki a zsidó misztikának és mágiának világhírű ismerője és gyakorlója volt. Hírességét nem csak az bizonyítja, hogy százezrek keresték fel tanácsot kérni személyes életvezetésük számára, hanem az is, hogy politikai természetű látomásait és kinyilatkoztatásait vezető politikusok komolyan vették, sőt egyenesen fel is használták. Pártpolitikai amulettjeiből sok százezer fogyott,

Izrael meglepő politikai fordulatait nem ritkán hozták összefüggésbe a csodarabbi látomásaival, intéseivel vagy akár átkaival.

II. János Pált sok mindennek mondták már, de mágusnak talán még soha. Bizonytalán azért sem, mert nem volt az. Ugyanakkor vallási kijelentései, vallási személyének kisugárzása és a róla szóló, néha legendaszerű elbeszélések mágikus hatásáról tájékoztatnak. Igen sokakban él a meggyőződés, hogy a keleti blokk összeomlásában kulcsszerepet játszott. Az ellene elkövetett merénylet a katolikus vallási vezető politikai jelentőségét csak aláhúzták, különösen az eseménnyel kapcsolatban máig terjedő összeesküvés elméletek és találgatások. Mással nem is magyarázható az a gyakorlat, hogy a gazdag világ államfői beiktatásukat követően sorra elzarándokolnak a Vatikánba, mert valamiképpen ezzel is próbálják elfogadtatni nem ritkán elfogadhatatlan eszközökkel megszerzett politikai pozíciójukat.

A katolikus világban a Mária-jelenések, különösen a međugoreiek jelentenek sokak számára egyértelmű politikai tanításokat és intéseket. De már a fatimai gyermekeknek adott harmadik üzenete arról szól, hogy a pápa följánlja a Szent Szűznek Oroszországot, amely megtér és a világban elkövetkezik a béke korszaka. Ennek az összefüggésnek mentén alapították elkötelezett katolikus papok Lengyelországban a Mária-rádiót, amely sebesen terjedt más katolikus többségű országokban is, mint Szlovákiában, Horvátországban és vált a Mária-tiszteletet és a politikai befolyásolást ötvöző szemlélet hatékony képviselőjévé.

Más vallásokban is bőségesen találni példákat arra, hogyan válik valamely vallási üzenet, tárgy, személy közvetlen politikai tényezővé. Hogyan fosztódik meg az adott vallási dimenzió sajátos vallási jellegzetességétől, amelynek lényege a felettes lényre való koncentráció az evilági viszonyok viszonylagossá tétele érdekében. S válik ugyanakkor mágikussá, melynek lényege a gondolati energiák szerves összekapcsolása a fizikai energiákkal, s ennek alapján a közvetlen erőátvitel.

Hiba lenne a politikai hatalom szereplőit bírálni amiatt, hogy a választók számára nem racionálisan felfogható és vitatható programokat mutatnak be, s döntéseiket nem racionális érvekkel támasztják alá. Ugyanis éppen a választói alapmagatartás tűnik olyannak, amely csak kivételes esetekben igényli és értékeli a logikus gondolkodást, helyette inkább szimbólumok és indulatok hatásaira reagál. A demokráciának az a modellje, melyben a szavazatok számának maximalizálása teszi lehetővé a politikai hatalom megszerzését, lényegéből fakadóan arra kényszeríti a politikát, hogy felismerje és felkorbácsolja a tömeg legelemibb vágyait, s megígérje azok kielégítését. A legelemibb igényekre való hatás pedig nem a racionalitás eszközeivel lehetséges, ami nem szorul különösebb igazolásra.

Nem pusztán a politikai hatalom birtokosai rétegében érvényes tehát a racionális és mágikus szempontok keveredése, melynek során a mágia kerekedik felül, hanem a választók körében is. Annak mintájára, ahogyan a kórházi-klinikai orvoslásba vetett bizalom egyre csökken és a mágikus elemeket felhasználó természetgyógyász és spirituális orvoslás iránti bizalom és igény növekszik; vagy annak mintájára, ahogyan az egyetemi és akadémiai szféra tudományos eredményeivel szembeni gyanakvás növekszik és az alternatív, ellenőrizhetetlen és „vitathatatlan” állítások mágusainak iskoláiba egyre többen iratkoznak be, nos ennek logikája mentén a politika professzionális, tehát vitatható érvekre és ellenőrizhető intézményekre alapozott világát kikezdi a mágia – mi több annak egyik legfőbb elemévé válik.

Fontos különbséget tenni ezen a ponton az önkényuralom, vagyis a totalitárius politika és a politomágia között. Előbbi ugyanis a (fizikai) kényszerítés eszközeivel éri el és tartja fenn hatalmát. Utóbbi a kortárs világjelenség trendjét érzékeli és használja, melynek természetesen maga is részese. A mai politomágikus nyilvánossági viszonyok megértése is éppen ezért nem a totális diktatúra modellje mentén lehetséges, hanem másik modellre van szükség, amelyet a politomágia kifejezéssel lehet megjelölni. Ugyanakkor az is igaz, hogy a

totális diktatúrák és a politomágikus viszonyok között számos hasonlóság áll fenn, ami miatt a kettő elkülönítése nem mindig kézenfekvő. A legfontosabb különbség közöttük: az erőszak megléte a totális diktatúrában illetve hiánya a politomágikus viszonyok között.

Sir James George Frazer a mágia egyik legnagyobb korai teoretikusa, ismert művének (Az aranyág) összefoglalásaként az írja: a mágia hazugság volt, de sokban hozzájárult a társadalom fejlődéséhez. A politomágia jelensége láttán az értelmiségi feladat megérteni annak működését és megsejteni azt a jót, amit a társadalom számára hozhat.

Szeged 2012. április 24.

Máté-Tóth András